

Stand und werden aus dem Gesichtspunkte des H. Panaitescu genommen erst dann noch viel mehr achtungswert erscheinen, wenn er sie damit vergleicht, was eben in jener Zeit die rumänischen — aber nicht die deutschen! — Fachmänner süd- und ostwärts von Siebenbürgen produzierten. Wo finden wir in den Zeiten vor 1914. in

ganzen alten Rumänien solche Museen, wie das Erdélyi Múzeum, Székely Nemzeti Múzeum, oder wenigstens die Museen von Déva und Gyulafehérvár? Wo sind aus jener Zeit die Forschungen und deren Resultate, welche die unsrigen übertreffen? Denn nur dies könnte Herrn Panaitescu moralisch berechtigen, mit uns unzufrieden zu sein.

Dr. Árpád Buday.

A C. N. H. 59. sziglái.

A hallgatóság gyakorlati kiképzése céljából tartott numizmatikai gyakorlaton, a múlt félévben, középkori érmészettel foglalkoztak a résztvevők. Lehetővé tette ezt az, hogy a Nemzeti Múzeum Érmészeti Osztályának igazgatója, boldogult Harsányi Pál úr, dr. Hóman Bálint főigazgató úr engedélye alapján nagyobb mennyiségű árpádkori és friesachi pénzeket, továbbá bécsi filléreket bocsátott rendelkezésünkre. E helyen is kedves kötelességünknek érezzük, hogy ezért a Főigazgató Úr Óméltóságának őszinte köszönetet mondjunk. Harsányi Pál dr. úrnak már nem fejezhetjük ki köszönetünket, de azokért az érdemekért, amelyekkel sok nehézséggel küzdő intézetünknek több ízben segítségére volt, emlékéit mindenkor kegyelettel fogjuk megőrizni.

A gyakorlaton 12 hallgató vett részt, és pedig: Benczur Béla, Bódi Ferenc, Buday Kálmán, Dániel György, Erdei László, Gebe László, Horváth János, Kis János, Párducz Mihály, Schupiter Elemér, Szalkai Zoltán és Szigeti István. Az érmek osztályozását valamennyien közösen végezték, a rendszerbe foglalást és a táblázatokat Buday Kálmán, Párducz Mihály és Schupiter Elemér készítették. A gyakorlati osztályozás menetét Párducz Mihály szövegezésében az alábbiakban adjuk.

A Magyar Nemzeti Múzeum adta 1050. árpádkori érmet dolgozta fel a múlt félévben a Ferencz József-Tudományegyetem Archaeologiai Intézetének Szeminárium. A feldolgozott érme csoport a richardpusztai leletanyagból való, ideje II. Béla kora. Az elv, amelyen a richardpusztai lelet osztályozása felépült, a sziglak rendszerére támaszkodik és nincs tekintettel azokra a vérségi típusokra, amelyekből Szentgáli Károly a Numismatikai Közlöny 1916. évfolyama 53. oldalán négy változatot közöl.

Mindenekelőtt a rendezés szempontjából szükségesnek mutatkozott az érmek lapját két részre osztani, még pedig egy belső magra, melyet a stilizált emberarc s a hozzátartozó korona tölt ki, s egy külső mezőre, melyet a *Rex Béla* körirat foglal el. Ez a kettéválasztás azért volt szükséges, mert míg a külső körben a sziglak nagy változatban jelentkeznek kis és nagy alakban, addig a belső magban a jelek mindig kis alakúak, ami talán a hely szűkével magyarázható. Nagy változatot nem adnak.

Az áttekintő vizsgálat során az tűnt ki, hogy az érmek valamennyien a fej alatti részen mindig van szigla. Egyébb helyen ha gyakori is a jegy, azért sok példány van, melyeken ugyanazon betűnél semmi jel

nincs. Az első osztályozásnál csupán a fej alatti rész szigláira voltunk tekintettel s megállapítottuk azokat a csoportokat, amelyeket az I-ső és II. tábla első sorában látnak.

Az I-ső táblán az első sorban csupán egy érem rajz (fej alatt egy pont), a másodikokon 23 éremrajz, az első helyen lévő azonban az első táblán is szerepel; így 22 a II. t. új típusainak száma (fej alatt két pont; fej alatt három pont, háromszög alakban; fej alatt három pont, egy sorban; fej alatt négy pont, négyzet alakban; fej alatt négy pont, egy sorban; fej alatt öt pont, négyzet s közepén egy pont; fej alatt öt pont, egy sorban; fej alatt egy ék; fej alatt két ék; fej alatt három ék; fej alatt egy ék, mellette balról két pont; fej alatt két ék, csúcsaik között egy pont; fej alatt három ék, csúcsaik között egy pont; fej alatt egy vízszintes duc; fej alatt egy függőleges duc; fej alatt két vízszintesen párhuzamos duc; fej alatt két függőlegesen párhuzamos duc; fej alatt egy vízszintes duc, rajta két pont; fej alatt egy félkör, nyitott oldala az érem széle felé; fej alatt két félkör, nyitott oldaluk az érem széle felé; fej alatt egy félkör, benne egy pont; fej alatt két félkör, közöttük egy pont.)

Szentgáli még nyolc változatot ismer (N. K. 1916. évfolyam 52. l.), amelyek a Szeminárium által feldolgozott anyagban nem fordultak elő.

Ez osztályozás után anyagunk 23 részre oszlott, s a további rendszerezés az egyes csoportokon belül végeztetett el. A további haladás a csoportosításban úgy történt, hogy a 23 csoport mindegyikében a köriratban szereplő Rex Béla felirat egyes betűi között lévő sziglákat vettük figyelembe. Így kaptuk elsősül:

a fej alatt egy pont, L-ben egy pont (I. tábla, 2. sor, I. érem.) (Tábla = t, sor = s., érem = é.)

A következő változat (az egyes változatokat a kettős körrel rajzolt érmek adják) fej alatt egy pont, L-ben egy pont, E előtt egy pont (I. t. 6. s. 5. é.).

A továbbiakban a fej alatt egy pont s L-ben egy pont oda értendő.

E előtt egy pont, B előtt egy pont s R előtt egy pont (I. t. 8. s. 3. é.).

E előtt egy pont, B előtt két pont (I. t. 9. s. 1. é.).

E előtt egy pont, B előtt három pont (I. t. 9. s. 5. é.). E előtt egy pont, X előtt egy duc (10. s. 2. é.).

E előtt két pont (10. s. 4. é.). E előtt két pont, B előtt egy pont (11. s. 2. é.). E előtt két pont, B előtt egy pont, R előtt egy pont (11. s. 4. é.). E előtt két pont, R előtt egy pont (12. s. 1. é.).

E előtt három pont (egy sorban), (12. s. 3. é.). E előtt három pont (de itt már háromszög csúcspontjait adják elhelyezkedésükkel), B előtt egy ék (13. s. 4. é.).

B előtt egy pont (14. s. 1. é.). B előtt két pont (14. s. 3. é.). B előtt három pont (15. s. 5. é.). B előtt három pont (más helyzetben), (16. s. 5. é.).

B előtt E betűt formáló négy pont (17. s. 2. é.). X két hajlásában egy-egy pont, R előtt egy pont (18. s. 2. é.), jobb hajlásában egy duc (19. s. 1. é.). E előtt egy kereszt, B előtt egy kereszt (20. s. 1. é.).

Eddig a körirat L betűjében mindig egy pont volt. Az ezután felsoroandó változatoknál nem egy pont, hanem vagy kettő, vagy nem is pont, hanem ék, pont, félkör stb. . . . található.

L-ben kis és nagy pont, a körirat többi részeiben semmi (I. t. 2. s. 2. é.). L-ben kis és nagy pont, E előtt egy pont (5. s. 6. é.). L-ben kis és nagy pont, E előtt két pont (7. s. 6. é.). L-ben kis és nagy pont, E előtt két pont, R előtt egy pont (11. s. 6. é.). L-ben kis és nagy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont, R előtt egy pont (14. s. 6. é.).

L-ben ék, a körirat többi részeiben sem-

mi (2. s. 3. é.). L-ben ék, R előtt egy pont (7. s. 7. é.). L-ben két ék (2. s. 4. é.).

L-ben három ék, a körirat többi részeiben semmi (2. s. 5. é.). L-ben három ék, E előtt egy pont (6. s. 8. é.). L-ben egy ék, mellette egy pont (2. s. 6. é.).

L-ben egy duc (az L két szára közti szöveget felezi), (2. s. 7. é.). L-ben egy duc (az alsó szárral párhuzamos), (2. s. 8. é.). L-ben egy duc, E előtt pont (7. s. 9. é.).

L-ben két duc (T alakban), (2. s. 9. é.). L-ben egy duc, egy pont (a duc az L függőleges szárával párhuzamos), (2. s. 10. é.). L-ben egy duc, egy pont (a duc az L alsó szárával párhuzamos, közöttük a pont), (2. s. 11. é.).

L-ben egy duc, egy ék (2. s. 12. é.). L alsó szára előtt, nyitott oldalával a betű felé fordulva egy félkör (2. s. 13. é.).

L-ben két ék (egyiknek csúcsa a másik oldalának fordul), (2. s. 14. é.).

L előtt egy félkör, félkör fölött egy pont (2. s. 15. é.). L előtt egy félkör, félkör előtt egy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont (3. s. 18. é.).

L-ben karika (2. s. 16. é.). L-ben karika, E előtt egy pont, B előtt egy pont (3. s. 19. é.). E előtt három ék (többi részben semmi), (2. s. 17. é.).

Ezzel a leírással az első tábla anyagát, amelynek főjellemezője a fej alatti egy pont, ismertettük. Áttérhetünk a II. tábla anyagára, amely 22 csoportot alfajaiával együtt ábrázolja. Ad 43 változatot, míg az első tábla 45-öt.

Fej alatt két pont, L-ben egy pont, a körirat többi részeiben semmi (2. t. 2. s. 1. é.). Fej alatt két pont, L-ben egy pont, E előtt egy pont (7. s. 1. é.). Fej alatt két pont, E előtt egy pont (10. s. 1. é.).

Fej alatt három pont (háromszög alakban), L-ben egy pont (2. s. 2. é.). Fej alatt három pont (egy sorban), L-ben egy pont (2. s. 3. é.). Fej alatt három pont, L-ben egy pont, E előtt egy pont (8. s. 2. é.). Fej

alatt három pont, E előtt egy pont (11. s. 2. é.).

Fej alatt négy pont (négyzet alakban), L-ben egy pont (2. s. 4. é.). Fej alatt négy pont (egy sorban), L-ben egy pont (2. s. 5. é.). Fej alatt négy pont, L-ben egy pont, E előtt egy pont (7. s. 2. é.). Fej alatt négy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont (11. s. 3. é.).

Fej alatt öt pont (négyzet s közepén egy pont), L-ben egy pont (2. s. 6. é.). Fej alatt öt pont (egy sorban), L-ben egy pont (2. s. 7. é.). Fej alatt öt pont, L-ben egy pont, E előtt egy pont (6. s. 3. é.).

Fej alatt egy ék, L-ben egy pont (2. s. 8. é.). Fej alatt egy ék, L-ben egy pont, E előtt egy pont (7. s. 4. é.). Fej alatt két ék, L-ben egy pont (2. s. 9. é.). Fej alatt két ék, L-ben egy pont, E előtt egy pont (7. s. 5. é.).

Fej alatt három ék, L-ben egy pont (2. s. 10. é.). Fej alatt három ék, L-ben egy pont, E előtt egy pont (8. s. 6. é.). Fej alatt három ék, L-ben egy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont, R előtt egy pont (11. s. 4. é.). Fej alatt három ék, F előtt egy pont (14. s. 1. é.).

Fej alatt egy ék, mellette balról két pont, L-ben egy pont (2. s. 11. é.).

Fej alatt két ék, csúcsaik között egy pont, L-ben egy pont (2. s. 12. é.).

Fej alatt három ék (kettő egymás mellett, a harmadik velük szemben), csúcsaik között egy pont, L-ben egy pont (2. s. 13. é.).

Fej alatt egy vízszintes duc, L-ben egy pont (2. s. 14. é.). Fej alatt egy vízszintes duc, B előtt három pont (háromszög alakban), (7. s. 6. é.).

Fej alatt egy függőleges duc, L-ben egy pont (2. s. 15. é.). Fej alatt egy függőleges duc, L-ben egy pont, E előtt egy pont (8. s. 8. é.).

Fej alatt két párhuzamos vízszintes duc (2. s. 16. é.). Fej alatt két párhuzamos víz-

szintes duc, L-ben egy pont, E előtt egy pont, B előtt egy kereszt (5. s. 13. é.). Fej alatt két párhuzamos függőleges duc, L-ben egy pont (2. s. 17. é.). Fej alatt két párhuzamos függőleges duc, L-ben egy pont, E előtt egy pont (9. s. 7. é.).

Fej alatt egy vízszintes duc, rajta két pont, L-ben egy pont (2. s. 18. é.). Fej alatt egy vízszintes duc, rajta két pont, L-ben egy pont, E előtt három pont (4. s. 16. é.).

Fej alatt egy félkör (nyitott oldala az érem széle felé), L-ben egy pont (2. s. 19. é.). Fej alatt egy félkör, L-ben egy pont, E előtt egy pont (8. s. 9. é.). Fej alatt egy félkör, L-ben egy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont (11. s. 5. é.).

Fej alatt két félkör (nyitott oldaluk az érem széle felé), L-ben egy pont (2. s. 20. é.). Fej alatt két félkör, L-ben egy pont, R alatt egy duc (6. s. 9. é.). Fej alatt két félkör, L-ben egy pont, E előtt egy pont, B előtt egy pont, R előtt egy pont (9. s. 9. é.).

Fej alatt egy félkör (nyitott oldala az érem széle felé), benne egy pont, L-ben egy pont (2. s. 21. é.). Fej alatt két félkör (nyitott oldaluk az érem felé), közöttük egy pont, L-ben egy pont (2. s. 22. é.).

Ilymódon végig haladva, az egész anyagon 88 változatot kaptunk, amely változatoknál azonban csak a körirat szígláira voltunk tekintettel. Így még hátra volt a belső mag, amelyet a stilizált emberarc és a hozzátartozó korona tölt ki. Ennek a résznek, mint említettük, csak kisalakú szíglái vannak, amelynek változatai nem nagy számúak, mindössze 18. Most a 88 változat mindegyikében eme belső mag szíglái alapján alkottattak meg a csoportok. Így pl. az I. t. 15. sorának 5. érme, fej alatt egy pont, L-ben egy pont, E előtt három pont, a belső mag szíglái alapján négy csoportra osztható, melyekben a változatok: a magban ék, pont, semmi, vízszintes duc.

Nyilatkozat.

A *Dolgozatok* olvasói tudják, hogy alulírott évek óta foglalkozik a szegedi Szent Demeter-templom építéstörténetének kérdésével. A templom lebontása alkalmával gyűjtött helyszíni tapasztalataim, valamint a templom környékén több esztendőn át végzett ásatásaim alapján behatároltam a foglalkozom e tudományos kérdéssel, amely ma még nincsen teljesen megoldva, mert még hátra van egy utolsó ásatás. Ha majd ez is megtörtént, akkor — természetesen e folyóirat hasábjain — be fogok számolni kutatásaim végső eredményéről.

Amióta ezzel a tisztán archaeológiai kérdéssel foglalkozom, bizonyos időközökben (leginkább a nyári vakáció idejében, amikor nem vagyok Szegeden) komolyan és tudományosnak látszó cikkek jelennek meg

a szegedi napisajtóban, melyek vagy a Demeter-templommal, vagy a templomból kihámozott és megmentett régi toronnyal foglalkoznak. Ezeket *Dr. Czimer Károly* nyugalmazott leányiskolai igazgató írja. Nem foglalkoztam eddig a bennük olvasható fantasztikus állításokkal és téves meghatározásokkal, mert szerintem ezt a tudományos kérdést nem lehet a napisajtóban eredményesen tárgyalni. Miután azonban látom, hogy legutóbbi elmefuttatásában kezdi elveszíteni a tárgyilagos tárgyalás hangját és burkolt személyi célzásokat kockáztat meg, kénytelen vagyok őt a küzdőterre szólítani.

A he nem avatott olvasók némi tájékoztatására és az ügy pillanatnyi megvilágítására csak azt említem meg, hogy Czimer